

инструментария наполнения мемуаров. Такие факторы были поделены на объективные (те, которые можно применить к любому тексту) и субъективные (те, которые действуют при создании отдельных текстов). Прием диалогичности было выделено как один из наиболее эффективных методов текстообразования, который отображает связь между частями текста, целыми текстами, культурными контекстами. В мемуарах диалог может проявляться через связь автора с читателем, через предоставление дополнительных разъяснений, комментариев, внутренних монологов пр. Происходя между отдельными текстами, диалог стает эффективным методом систематизации таких произведений.

Ключевые слова: мемуары, объективные факторы текстообразования, субъективные факторы текстообразования, лексия, оним, диалогичность.

Kolosova G. Text Forming Factors and Units of Text Formation in the Memoirs System.

This article shows specificity and nature of memoirs text formation, which is wide and not deeply investigated question. For more effective understanding of such process we have singled out basic unit of text formation, which shows up in the text with the help of different linguistic and extralinguistic methods, performing function of coherency, filling and fastening memoirs text. The author concentrates her attention on the text forming factors, which result in selection and combination of linguistic tools for memoirs construction. Such factors were divided into objective (which can be applied to any type of text) and subjective (can be applied to specific text types). Method of dialogue usage was highlighted as one of the most effective for text forming, showing connection between parts of the text, between different texts and cultural contexts. In memoirs, dialogue can be shown with the help of additional explanations, commentaries, inside monologues etc. Dialogue becomes very effective instrument for systematization of different texts.

Key words: memoirs, objective text forming factors, subjective text forming factors, lexia, proper names, method of dialogue.

Андрій Манзій
(Хмельницький)

УДК 811.111'373.23

**ЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО
НІМЕЦЬКОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ**

У статті здійснено аналіз сучасного політичного дискурсу, наведено модель політичної комунікації, на основі якої представлений процес мовного впливу, вербальної сугестії з метою отримання підтримки політичними діячами з боку громадськості. Також автор звертає увагу не лише на мовні, але і на позамовні фактори, що дає можливість адекватно описати цей феномен у всій його гетерогенності з урахуванням його ситуативної та контекстуальної зумовленості. Розглянуто семантичну структуру окремих лексем, які, відповідно, додають емоційного навантаження тексту, що, в свою чергу, можна визначити виключно у зв'язку з іншими мовними стратегіями, наприклад, такими як використання специфічних метафор, зміни стилю спілкування, перехід з орфоепічної норми вимови на діалект і навпаки, інтонаційне виділення найбільш вагомих елементів повідомлення тощо.

Ключові слова: політичний дискурс, політична комунікація, мова політики, мовний вплив, текст.

Постановка проблеми. Розвиток суспільства, зростання рівня політичної свідомості завжди визначали посилений інтерес до політичних процесів не лише простих громадян, але і науковців – представників різних наук: філософів, політологів, соціологів, психологів і не в останню чергу лінгвістів, що, в свою чергу, зумовило появу нових напрямків у мовознавстві, зокрема соціолінгвістики та політичної лінгвістики.

Політична мова або ж мова політики, її функціональні особливості, специфіка використання, способи і засоби, які використовуються урядовцями, депутатами, представниками

партій та організацій в своїх промовах, дебатах та офіційних заявах із метою отримання підтримки від електорату, маніпуляції однопартійців або ж громадськості загалом останнім часом все частіше стають об'єктом досліджень мовознавців. Проте приналежність науковців до тієї чи іншої мовознавчої школи, сфера наукових інтересів зумовлює виділення різних предметів дослідження, а, відповідно, і вибір методики їх проведення. Отримані результати стають надалі предметом запеклих дискусій, що свідчить як про відсутність єдиної точки зору щодо розуміння цього поняття, так і про актуальність подальших розвідок в цій сфері з метою систематизації та визначення спільного у вже існуючих теорій, що в свою чергу, дасть змогу виявити нові складові елементи структури, сутності цього феномена.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про актуальність досліджуваної проблеми, що зумовлено потребами науки і нинішнім етапом розвитку громадянського суспільства як в Україні так і за її межами. Вагомі теоретичні й практичні напрацювання з проблем політичної мови, політичного дискурсу загалом стосувалися різних аспектів, що дозволяє розділити вітчизняних і іноземних мовознавців на умовні групи за сферами їх наукових інтересів, а саме:

- теоретичні основи політичної лінгвістики (О.Алексієвець, Г.Бек, А.Буркхардт, Т.Ващук, Н.Кондратенко, Л.Нагорна, В.Петренко, Л.Синельникова);
- вплив революційних подій, тоталітарного режиму на функціонування і розвиток мови (Х.Друбе, Я.Кеслер, П.Крючкова, П.Лафарг, О.Рехе, О.Семенюк, У.Фікс, Б.Харшав);
- комунікативно-прагматичний та комунікативно-дискурсивний підхід (В.Бандхауер, М.Діденко, Й.Кляйн, А.Тільманн, В.Холлі);
- дослідження окремих рівнів мови (Ю.Васік, В.Дікманн, Г.Лассуел, Г.Мюллер).

Мета статті. Попри значну кількість наукових розвідок, присвячених проблемам політичної комунікації і політичного дискурсу, деякі аспекти дослідження в цій сфері все ще потребують системного висвітлення, що, у свою чергу, зумовлює мету статті, а саме, детальний розгляд характеристики політичного дискурсу, аналіз технік мовного впливу на прикладі промов німецькомовних політиків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значна кількість науковців як в Україні, так і за її межами розглядаючи різні аспекти використання та функціонування мови в сфері політики використовують для позначення цього явища термін «політичний дискурс», в якості синонімів часто використовуються такі терміни як: терміни «політична комунікація», «мова політики», «політична мова», «мова публічної сфери». Така велика кількість термінів на позначення одного явища, в які кожен дослідник вкладає своє розуміння цього поняття, звісно не сприяє порозумінню щодо цього феномена.

Вживання терміну «дискурс» і зокрема «політичний дискурс» попри значну кількість публікацій присвячених цій темі все ще залишається яблуком розбрату серед науковців, тому варто зупинитися на цьому детальніше.

Так, запозичене з латинської мови поняття «discursus», яке на початку означало «бесіду», «розмову», з плином часу все більше розвивається отримує додаткове значення «аргумент», «логічне струнке міркування», надалі відбувається ще більше розширення семантичного наповнення слова аж доки дискурс не стає синонімом слову текст. [5, с. 33]. Т.А. ван Дейк визначає дискурс як складне комунікативне явище, вагомим елементом якого окрім тексту є також екстралінгвістичні фактори, як наприклад: світогляд, цілі адресата, які необхідні для розуміння і сприйняття тексту [2, с. 8]. З останньою точкою зору погоджується також Ф.Бацевич, який розуміє дискурс як сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням, осмисленням і презентацією світу мовцем і осмисленням мовної картини світу адресантом [1, с. 138]. Г. Ціфонун бачить у дискурсі таку усну форму мовної комунікації, яка пов'язана з конкретною мовною ситуацією, з присутністю та співпрацею слухача і мовця [14, с. 161].

Враховуючи викладене вище стає зрозумілим, чому останнім часом все більше досліджень присвячених лексиці і тексту, проводяться в контексті як мовних, так і позамовних зв'язків, без яких неможливо повною мірою зрозуміти окремі лексеми або ж навіть тексти в їх справжньому значенні та з урахуванням їх обумовленості, що, в свою чергу, унеможливує і

адекватну реакцію на повідомлення. Таким чином, лінгвістичний аналіз дискурсу не може обмежуватись виключно текстом і має враховувати також фонову інформацію, яка впливає як на кодування інформації комунікантом, так і на її декодування реципієнтом.

На важливості знання всіх факторів наголошує також і І.Сусов, який виділяє в контексті дискурсу такі складові елементи:

- 1) оцінка партнерами по спілкуванню один одного як «своїх» або ж «не своїх»;
- 2) збіг або ж суперечність інтересів;
- 3) явні і приховані комунікативні і практичні цілі;
- 4) соціальні статуси та функціональні ролі;
- 5) подібність або розбіжність у фонових знань, рівня інтелекту, психологічних характеристик співрозмовників;
- 6) характер комунікативної активності;
- 7) стиль спілкування;
- 8) дотримання/недотримання норм спілкування;
- 9) рівень мовної компетентності;
- 10) сприятливі / несприятливі умови реалізації дискурсу [7, с. 233-234].

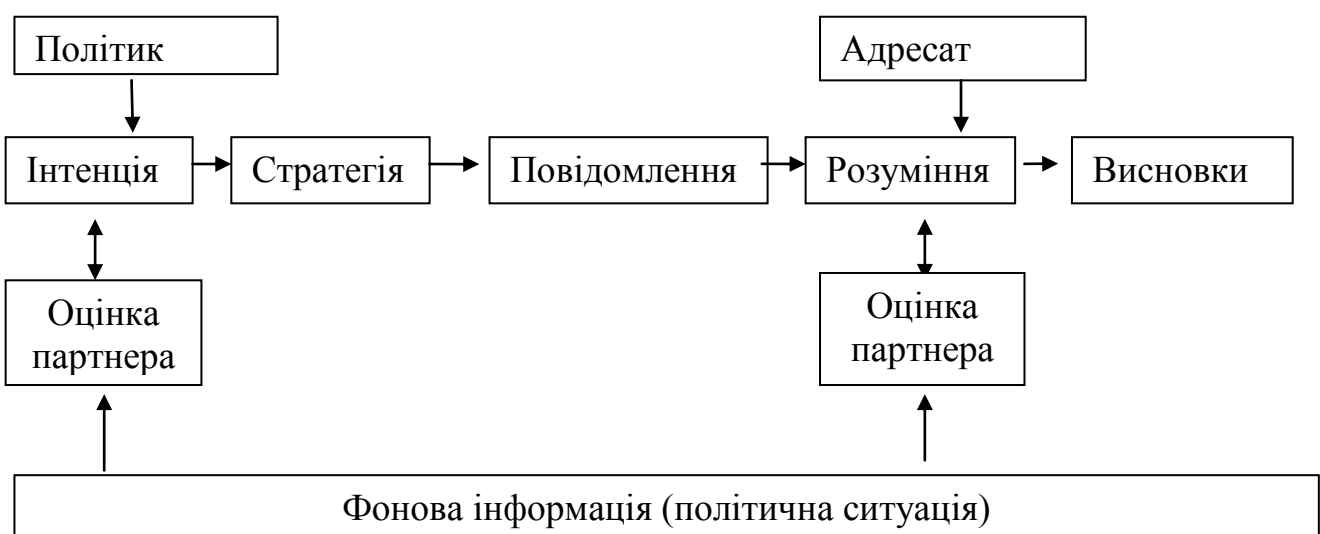
Схожої позиції дотримується і В.Демьянков, який наводить три можливі, на його думку, точки зору щодо розгляду політичного дискурсу, а саме:

- філологічна (де дискурс розглядається як будь-який інший текст, але з урахуванням політичних і ідеологічних концепцій);
- соціопсихолінгвістична (з урахуванням ефективності досягнення цілей мовця);
- індивідуально-герменевтична (для встановлення особистісних смислів автора та/або інтерпретатора за певних обставин [3, с. 32].

Що ж стосується особливостей використання мови в політиці, то на думку А. Буркхарда, до них слід віднести значну роль апелятивів, які визначають реалізацію комунікативно-прагматичної настанови – переконання громадян зробити правильний вибір під час голосування, що, в свою чергу, слугує реалізації інтересів зацікавлених політичних та громадських рухів або ж окремих діячів, урядовців тощо [8, с. 340].

Для унаочнення моделі політичної комунікації та факторів, що на неї впливають, використаємо графічне зображення.

Рис. 1. Модель політичної комунікації

У представленій моделі інтенція та ситуація утворюють основу – вихідний пункт комунікації. Політик має низку намірів, які представляють його плани та цілі, а отже, основною інтенцією тут можна назвати отримання підтримки з боку громадськості. Такий намір може

реалiзуватися у конкретнiй ситуацiї з метою переконання опонентiв прийняти ту чи iншу позицiю щодо окремого випадку або подiї шляхом iх вiдповiдної iнтерпретацiї на користь полiтика. У межах конкретної комунікативної ситуації політик так само як і адресант/и висувають певні гіпотези щодо оцінки один одного, очікувань, що, в свою чергу, впливає на вибір стратегії. Під стратегією розуміємо низку способів і засобів, мовних технік, які використовуються у висловленні, тексті, наприклад, промові, задля досягнення власних цілей. Про успішність обраної стратегії можна говорити, якщо публіка правильно зрозуміла, вiдповiдно, позитивно сприйняла iнтенцiю полiтика та проголосували за його пропозицiю, партiю тощо. Таким чином, йдеться про мовний вплив на слухача, тобто про маніпуляцію, де останню визначають як «вид психологічного впливу, майстерне використання якого призводить до виникнення у реципієнта намірів, які не збігаються з його актуальними бажаннями» [4, с. 59].

Політичний дискурс на думку Х.Гірта має певні характерні ознаки, які відрізняють її від інших типів комунікації, зокрема:

- публічність, що зумовлює вибір стилю спілкування;
- зв'язок з групою, де кожний політичний діяч є представником установи, партії, громадського руху тощо;
- багатoadресність, оскільки промова перед одною групою людей може транслюватись по радіо, телебаченню, з'явитися в онлайн-доступі в мережі Інтернет;
- орієнтація на консенсус [11, с. 33–35].

Враховуючи специфіку випадків використання мови політики М.Едельман виділяє вiдповiдно до функцiй 4 форми притаманних цьому феномену, зокрема:

- мова переконання (*hortatory language*);
- мова переговорів (*bargaining language*);
- мова управління (*administrative language*);
- мова закону (*legal language*) [10, с. 130–151].

З огляду на організацію системи комунікації за своїми внутрішніми правилами, сукупність прийомів мовного впливу на реципієнта з метою вирішення певних завдань, досягнення цілей, подальшої успішної інтеракції та наявності певних комунікативно-ситуативних зв'язків Л.Вітгенштайн вводить поняття «мовні ігри» [13, с. 29]. Г.Штраус доповнює це визначення і наголошує, що «мовні ігри» пов'язані з конкретною соціальною дійсністю, яка в свою чергу, зумовлена історичним розвитком соціуму. Так, характерними для теперішньої Німеччини він вважає такі «мовні ігри»:

1. «Формування політичної позиції громадськості»;
2. «Подолання внутріпартійних непорозумінь»;
3. «Політична реклама»;
4. «Формування політичної позиції в установах»;
5. «Політична освіта» [12, с. 33].

Звичайно, що наведені вище типи мовних ігор є комбінаціями специфічних проблемних ситуацій, їх учасників із певними ролями, фонові інформації, цілей і комунікативних стратегій для їх досягнення. Все це зумовлює домінування у мови політики таких функцій:

1. *регулятивна*, яка представляє в мові відносини між владою та підлеглими. Типовими текстами, де реалізується ця функція є закони, постанови та накази;
2. *функція вимоги*, яка є протилежністю регулятивній і відображує ставлення підлеглих до влади. Основними типами текстів тут є заклики і маніфести;
3. *інформативно-персуазивна* слугує аргументації, обґрунтуванню, мотивації, аналізу, критиці та виправданню певних дій політичних діячів, об'єднань або державних установ, реалізується переважно в текстах з політичної теорії, дебатах, передвиборчих промовах або гаслах;
4. *інтегративна* стабілізує, об'єднує певну групу зсередини, впливає на самоідентифікацію кожного її члена і зв'язок з партією, організацією, притаманна промовам або партійним програмам.

Задля успішної реалізації власних інтересів політик часто має виразити своє ставлення до політичного опонента або події. Такі оцінки часто утворюються на основі протиставлення

характерних для конкретного соціуму норм або моралі певним діям, процесам. Звісно ж лексикон кожної мови дає достатньо можливостей для осуду чужих і вихвалення своїх героїв, вчинків або планів за допомогою стилістичних засобів, як наприклад: *politische Krähen, Kalte-Kriegs-Armee, Amerika-Freunde, Lügensumpf, Spendenmorast* тощо. Загалом слід відзначити також притаманну політичній мові наявність великої кількості символічних слів на кшталт: *Freiheit, Gerechtigkeit, Solidarität, Frieden, Völkerverständigung*.

З метою вагомiшої аргументації та, відповідно, полегшення сприйняття інформації адресатами в політичній комунікації часто використовуються також невербальні, паралінгвістичні і екстралінгвістичні засоби. Активна жестикуляція або міміка без слів допомагає реципієнту легше зрозуміти ставлення оратора до конкретних подій або осіб. Виділення за допомогою наголосу або пауз певних слів в промові також слугує кращому розумінню інформації слухачами. Зміна темпу і стилю мовлення можуть бути досить дієвими інструментами, які використовуються задля надання більшої вагомості своїм словам, наприклад для урочистої промови характерними є повільний темп та чітка артикуляція. В розмові ж з виборцями політик часто задля отримання симпатій потенційних виборців може відповідно до ситуації та контингенту слухачів (робітники/селяни) пришвидшувати темп свого мовлення, що властиве розмовам між друзями, відхилитися від орфоепічних норм вимови звуків, може використовувати специфічну фахову лексику або ж перейти на властивий для цього регіону діалект, що, в свою чергу, мало б засвідчити майбутньому електорату приналежність кандидата до цього регіону або колективу, розуміння його проблем тощо.

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок. Досліджуючи дискурс, зокрема політичний, необхідно одночасно звертати увагу не лише на мовні, але і на позамовні фактори, що дасть можливість адекватно описати цей феномен у всій його гетерогенності з урахуванням його ситуативної та контекстуальної зумовленості. Семантичну структуру окремих лексем, а, відповідно, й емоційне, смислове навантаження тексту можна визначити виключно у зв'язку з іншими мовними стратегіями, наприклад, таких як використання специфічних метафор, зміни стилю спілкування, перехід з орфоепічної норми вимови на діалект і навпаки, інтонаційне виділення найбільш вагомих елементів повідомлення тощо. Як перспективу для подальших досліджень в області політичної лінгвістики і, зокрема, політичного дискурсу можна зазначити більш детальний розгляд взаємодії вербальних, невербальних і паравербальних факторів у комунікації, а саме у виступах та промовах політиків, їх компаративний аналіз на прикладі різних країн, партій тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : Підручник. / Ф.С. Бацевич. – К.: Центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация / Т.А. ван Дейк. – Б.: БГК им. И.А. Бодуэна де Куртенэ, 2000. – 308 с.
3. Демьянков В.З. Политический дискурс как предмет политологической филологии / В.З. Демьянков // Политическая наука. Политический дискурс: история и современные исследования. – 2002. – №3. С. 32–43.
4. Доценко Е. П. Психология манипуляции. Феномены, механизмы, защита / Е. П. Доценко – М.: ЧеРо, 1997. – 344 с.
5. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики / Л.П. Нагорна. – К.: Світогляд, 2005. – 315 с.
6. Петренко В. Особливості визначення політичної мови / Вікторія Петренко // Політичний менеджмент. – 2007. – №2. С. 16–24.
7. Сусов И.П. Лингвистическая прагматика / Иван Павлович Сусов. – Винница: Нова Книга, 2009. – 272 с.
8. Burkhardt A. Sprache in der Politik. Linguistische Begriffe und Methoden / Armin Burkhardt // Englisch-Amerikanische Studien. – 1988. – Nr. 10. S. 333–358.
9. Duez D. Silent and non-silent pauses in three speech styles / D. Duez // Language and Society, – 1982, vol. 25, – № 1. P. 11–28.
10. Edelman M. The Symbolic Uses of Politics. / Murray Edelman. Urbana : University of Illinois Press , 1964. – 232 p.
11. Girth H. Sprache und Sprachverwendung in der Politik / Heiko Girth. – Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 2002. – 127 S.
12. Strauß G. Der politische Wortschatz. Zur Kommunikations- und Textsorten spezifisch / Gerhard Strauß. – Tübingen : G. Narr, – 1986. – 280 S.

13. Wittgenstein L. Philosophische Untersuchungen / Ludwig Wittgenstein. – Auflage 6. – Frankfurt am Main : Suhrkamp Verlag, – 2003. – 300 S.
14. Zifonun G. Grammatik der deutschen Sprache : Band 1 / Gisela Zifonun, Ludger Hoffman, Bodo Strecker . – Berlin : Walter de Gruyter, 1997. – 952 S.

Манзій А. Лінгвістическа характеристика современного немецкоязычного политического дискурса.

В статье проведен анализ современного политического дискурса, приведена модель политической коммуникации, на основании которой представлен процесс языкового влияния, вербальной суггестии с целью получения поддержки политическими деятелями со стороны общественности. Также автор обращает внимание не только на лингвистические, но и на экстралингвистические факторы, что дает возможность адекватно описать данный феномен, учитывая всю его гетерогенность, ситуативную и контекстуальную обусловленность. Рассмотрена семантическая структура отдельных лексем, которые дополняют эмоционально-экспрессивную и смысловую нагрузку текста, что, в свою очередь, можно определить лишь во взаимосвязи с другими языковыми стратегиями, например, такими как использование специфических метафор, смена стиля общения, переход с орфоэпической нормы на диалект и наоборот, интонационное выделение наиболее важных элементов сообщения, текста и т.д.

Ключевые слова: политический дискурс, политическая коммуникация, язык политики, языковое влияние, текст.

Manziy A. Linguistic Characteristics of a Modern German Language Political Discourse.

In the article there has been carried out the analysis of the political discourse, there has been given the model of a political communication, on the basis of which there is presented the process of language influence, verbal suggestion with the purpose of gaining the support of political figures from the public. Also the author pays attention not only to the lingual but also to the paralingual factors, which make it possible to adequately describe this phenomenon in all its heterogeneity taking into account its situational and contextual conditionality. There has been examined the sematic structure of a separate lexemes, which accordingly can add to the emotional and significative load of the text, which in its turn can be only defined exceptionally in connection with the other language strategies, for instance, such as the use of specific metaphors, change of the communication style, transition from the orthoepic pronunciation norm to the dialect and vice versa, singling out of the most important elements of the message with intonation etc.

Key words: political discourse, political communication, language of politics, language influence, text.

Маркіян Тхір
(Івано-Франківськ)

УДК: 811.111:81

**ПРЯМІ НОМІНАЦІЇ В КОНТЕКСТІ МІКРОСТРУКТУРИ ДИСКУРСУ
ПОЛІТИЧНОЇ ПРОМОВИ ПРЕЗИДЕНТА США БАРАКА ОБАМИ**

У статті проаналізовано лексичний склад політичних промов президента США Барака Обами. Визначено, що являє собою мікроструктура дискурсу політичної промови, виділено прямі номінативні засоби у промовах президента залежно від наявності / відсутності семантичної транспозиції у їхньому значенні, за допомогою методів лінгвостилістичної абстракції та стилістичного аналізу з урахуванням стилістичної забарвленості номінативних засобів їх поділено на формальну та неформальну лексику, за допомогою сучасних версій електронних словників Macmillan Dictionary, Multitran, Lingvo x5 та Інтернет-форумів розпізнано слова високого і низького тону у промовах та визначено мету їх вживання президентом, проаналізовано та систематизовано вербальні засоби на рівні мікроструктури дискурсу політичної промови президента США Барака Обами, застосовуючи процедуру кількісних підрахунків, порівняно кількісні параметри уживання вербальних засобів і визначено пріоритети Барака Обами у застосуванні тих чи інших номінативних одиниць.